

Sisäministeriölle
17.2.2022

Lausuntopyyntö VN/34149/2021-SM-1

Asia: Luonnos hallituksen esitys eduskunnalle laajamittaiseen maahantuloon varautumisen kehittämistä koskevaksi lainsäädännöksi; hallituksen esityksen jatkovalmistelu

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto esitysluonnoksesta. Keskitymme lausunnossa kansainvälistä suojelua hakevien oikeusturvan näkökulmasta keskeisiin, luonnoksen säilöönottoa koskeviin ehdotuksiin ja kirjauksiin.

Luonnos on jatkoa hallituksen esitykselle (HE 162/2021 vp), jolla muutettiin vastaanotto-lain sääntelyä laajamittaiseen maahantuloon varautumiseksi.

Luonnoksessa ehdotetaan lainsäädäntöön lisättäväksi säännökset, jotka antavat mahdollisuuden kasvattaa säilöönottokapasiteettia normaaliajan häiriötilanteissa nykyistä nopeammin. Esityksessä ehdotetaan, että laajamittaisen maahantulon tilanteessa voitaisiin valtion säilöönottoyksikössä käyttää tilapäisesti muuta kuin virkasuhteista henkilöstöä avustamaan ohjaus- ja valvontatehtävien hoitamisessa. Lausunnon mukaan sääntelyllä pyritään turvaamaan säilöönottojärjestelmän toimintakykyä ja vastaamaan säilöönoton tarpeen mahdolliseen lisääntymiseen.

Lisäksi lainsäädäntöön ehdotetaan tehtäväksi muutoksia, jotta Euroopan unionin turvapaikkaviraston (EUAA) apuun voidaan turvautua. Tältä osin ehdotuksen taustalla on asetus EUAA:n perustamisesta ja ehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia.

Yleistä

Pakolaisneuvonta katsoo, että kokonaisuudessaan laajamittaiseen maahantuloon varautumista koskevissa sisäministeriön esityksissä säilöönotto ja säilöönottokapasiteetti sekä niiden lisääminen painottuvat liikaa. Esityksissä ja niiden valmistelussa ei ole arvioitu eikä huomioitu riittävästi myös laajamittaisen maahantulon yhteydessä kansainvälistä suojelua hakevien oikeusturvan takaamista edistäviä keinoja.

Laajamittaiseen maahantuloon varautumisessa ja sen valmistelussa tulisi arvioida ja ottaa huomioon syksyn 2015 poikkeustilanteessa ja sen jälkeen havaitut oikeusturvaongelmat ja arvioida myös laajemmin ratkaisumahdollisuuksia, jotka turvaisivat laadukkaan turvapaikkamenettelyn myös laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Luonnoksessa korostetaan säilöönottokapasiteetin kasvattamisen tärkeyttä, vaikka ei ole edes selvitetty, olisiko säilöönotolle tuolloin poikkeustilanteessa ollut enemmän tarvetta.

Laajamittaiseen maahantuloon varautumisen valmistelussa, esityksissä ja nyt käsiteltävänä olevassa luonnoksessa ei ole tähän mennessä riittävästi huomioitu lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien erityistilannetta ja heidän perus- ja ihmisoikeuksia. Esityksessä tulisi nostaa esiin myös se, että laajamittaisen maahantulon tilanteissa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten turvataan haavoittuvassa asemassa olevat hakijoiden ja heidän erityistarpeittensa tunnistaminen ja tarvittavan tuen turvaaminen.

Valmistelussa ei ole myöskään riittävästi huomioitu esimerkiksi yleisen oikeudellisen neuvonnan tarvetta ja merkitystä laajamittaisen maahantulon tilanteissa ja miten se ja oikeusavun piiriin ohjaaminen turvataan. Luonnoksessa ei huomioida oikeudellisen neuvonnan ja oikeusavun puutteen merkitystä, vaikka tämä on nostettu esiin myös useissa tutkimuksissa ja selvityksissä.

Luonnoksessa perustellaan säilöönottokapasiteetin lisäämisen tarvetta myös sillä, että toinen vaihtoehto olisi hakijoiden sijoittaminen poliisivankilaan. Säilöönoton todelliset vaihtoehdot sivuutetaan täysin. Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia muun muassa YK:n komiteoilta liittyen haavoittuvassa asemassa olevien säilöönottoon ja säilöönoton vaihtoehtojen kehittämiseen. Viitataan tältä osin esimerkiksi ihmisoikeuskomitean 3.5.2021 julkaistuihin loppupäätelmiin kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimuksen määräaikaisraportointiin osalta. Ihmisoikeuskomitea nosti esiin myös lasten säilöönoton kieltämisen kokonaan.

Säilöönottoyksikön henkilöstö

Luonnoksessa ehdotetaan, että laajamittaisen maahantulon tilanteessa säilöönottoyksikköön voitaisiin hankkia tilapäisesti muuta kuin virkasuhteista henkilöstöä hoitamaan ohjaus- ja valvontatehtäviä. Säilöönotto tarkoittaa vapaudenriistoa ja säilöönottoyksikön ohjaus- ja valvontatehtävät sisältävät merkittävää julkisen vallan käyttöä. Ottaen huomioon säilöönottokeskuksen henkilöstön tehtävät ja luonne, Pakolaisneuvonta vastustaa tältä osin esitystä. Tilapäisen henkilöstön käyttömahdollisuus tulee vähintään rajata selkeämmin ja tiukemmin. Luonnoksessa ei ole esitetty asianmukaisia perusteita sille, että muulle kuin virkasuhteiselle henkilöstölle annettaisiin oikeus voimankäyttöön.

Säilöönoton vaihtoehdot, lapset ja muut haavoittuvassa asemassa olevat

Pakolaisneuvonta katsoo, että säilöönoton kapasiteetin kasvattamisen sijaan tulisi vihdoin ja viipymättä kehittää ja toteuttaa todellisia vaihtoehtoja säilöönotolle sekä kieltää lasten säilöönotto kokonaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön viitaten lakiin tulisi vähintään kirjata se, että alaikäinen voidaan ottaa säilöön vain silloin, jos sijoittaminen on mahdollista lapsen edun ja erityistarpeet takaaviin oloihin. Myöskään muita haavoittuvassa asemassa olevia – esimerkiksi vanhuksia, raskaana olevia naisia, fyysisesti tai psyykkisesti vammautuneita, kidutuksen uhreja ja traumatisoituneita henkilöitä - ei tulisi lähtökohtaisesti ottaa lainkaan säilöön. Kaikkien haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden sijoittaminen poliisivankilaan tulisi kieltää.

Marjaana Laine
johtava lakimies
Pakolaisneuvonta ry